

Sygn. akt II UK 436/15

POSTANOWIENIE

Dnia 23 czerwca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku Zespołu Opieki Zdrowotnej w O.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi we Wrocławiu
z udziałem zainteresowanych: D. S., I. W., W. O., A. S., J. W., J. S., B. G. o
podstawę wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 23 czerwca 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 20 listopada 2014 r., sygn. akt III AUa 823/14,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca: Zespół Opieki Zdrowotnej w O. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 20 listopada 2014 r.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie przepisu prawa materialnego przez jego niezastosowanie, tj. art. 9 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm., dalej „ustawa systemowa”), przez jego niezastosowanie i uznanie, że w przedmiotowej sprawie nie doszło do zbiegów tytułów do ubezpieczenia społecznego, pomimo że płatnik - ZOZ w O. obliczał i odprowadzał za pracownice składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu zawartych z nimi umów o pracę, a tym samym świadczenia wykonywane w ramach dodatkowo zawartych umów cywilnoprawnych z O. s.c. nie powinny być obciążone składkami na

ubezpieczenia społeczne, a jedynie składką zdrowotną, jako że stanowiły odrębne tytuły do ubezpieczenia społecznego i w tym zakresie zainteresowane mogły dobrowolnie, na swój wniosek, być objęte ubezpieczeniami społecznymi, zgodnie z art. 9 ust 1 ustawy systemowej, bowiem doszło do zbiegu tytułów do ubezpieczenia społecznego; art. 8 ust. 2a w związku z art. 46 i 47 ustawy systemowej w związku z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 581, ze zm.), przez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że J. S., J. W. oraz A. S. powinny zostać uznane za pracowników w rozumieniu art. 8 ust 2a ustawy systemowej, pomimo że nie wykonywały czynności tożsamyh z tymi, które świadczyły na podstawie umowy o pracę oraz przez błędne przyjęcie, że pracodawca powinien był odprowadzić składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, po uprzednim zsumowaniu podstaw wymiaru składek pracownika otrzymywanych w ramach stosunku pracy i stosunku cywilnoprawnego, mimo że nie posiadał i nie mógł posiadać wiedzy o wysokości przychodów uzyskiwanych przez wyżej wymienione, które zawarły umowy cywilnoprawne z O. s.c. i nie posiadał przy tym żadnych środków umożliwiających wyegzekwowanie takich informacji, które podlegały ochronie na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 2135 ze zm.) oraz stanowiły dobro osobiste pracownika w postaci prawa do tajemnicy wynagrodzenia; art. 18 ust. 1 i 1a w związku z art. 20 ustawy systemowej, przez jego niewłaściwe zastosowanie wskutek przyjęcia, że zainteresowane A. S., J. W. oraz J. G., pełniąc dodatkowe dyżury medyczne na podstawie zawartych umów zlecenia z O. s.c., powinny zostać uznane za pracownika w rozumieniu ustawy i błędnym ustaleniu, że w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe powinny w związku z tym zostać uwzględnione przychody z tytułu zawartych przez zainteresowane umów zlecenia, pomimo że ZOZ w O. nie posiadał i nie dysponował prawnymi środkami umożliwiającymi dostęp do informacji o uzyskiwanych przez pracownice przychodach w ramach umów cywilnoprawnych zawartych z O. s.c., co w konsekwencji doprowadziło do naruszenia art. 20 ust 1 ustawy systemowej, przez przyjęcie, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe oraz ubezpieczenie wypadkowe stanowi błędnie naliczona podstawa wymiaru składek

na ubezpieczenie emerytalne i ubezpieczenie rentowe; a także naruszenie przepisów postępowania, które to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 132 § 1 k.p.c., przez jego niezastosowanie i niezarządzenie zwrotu pism stanowiących odpowiedzi organu rentowego na odwołania ZOZ w O. złożone w przedmiotowych sprawach i niepominięcie stanowiska organu rentowego wyrażonego w przedmiotowych odpowiedziach, mimo że zgodnie z przywołanym przepisem w toku sprawy adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy oraz radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa doręczają sobie nawzajem bezpośrednio odpisy pism procesowych z załącznikami, a pisma wniesione do sądu, do których nie dołączono dowodu doręczenia albo dowodu wysłania przesyłką poleconą odpisu tego pisma podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia tego braku, a powyższy przepis znajduje zastosowanie do wszystkich pism procesowych za wyjątkiem pism wymienionych enumeratywnie w art. 132 § 11 k.p.c., tj. pozwu wzajemnego, apelacji, skargi kasacyjnej, zażalenia, sprzeciwu od wyroku zaocznego, sprzeciwu od nakazu zapłaty, zarzutów od nakazu zapłaty, wniosku o zabezpieczenie powództwa, skargi o wznowienie postępowania, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i skargi na orzeczenia referendarza sądowego, które należy złożyć w sądzie z odpisami dla strony przeciwnej.

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, wskazując, że „w niniejszej sprawie występują istotne zagadnienia prawne, a mianowicie: w jaki sposób i przy użyciu jakich środków pracodawca powinien realizować obowiązek wynikający z art. 8 ust. 2a w ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, tj. odprowadzać we właściwej wysokości składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne pracowników przy założeniu, że pracownicy ci świadczą pracę na rzecz pracodawcy jednocześnie w ramach umowy o pracę oraz w ramach umowy cywilnoprawnej zawartej w podmiocie trzecim, jeżeli pracodawca nie został wyposażony przez ustawodawcę w żadne instrumenty prawne ani faktyczne, które pozwoliłyby mu na egzekwowanie informacji o przychodach pracowników uzyskiwanych w ramach umów cywilnoprawnych oraz że udostępnienie takich

informacji przez podmiot trzeci, z którym pracownicy płatnika zawierają umowy cywilnoprawne, stanowiłoby naruszenie przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych oraz dobro osobiste pracownika w postaci prawa do tajemnicy wynagrodzenia. W jaki sposób pracodawca ma realizować obowiązek wskazany w art. 87 § 1 Kodeksu pracy, tj. dokonywać odliczenia również składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu zawieranych przez jego pracowników umów cywilnoprawnych, jeżeli zgodnie z brzmieniem art. 87 § 1 z wynagrodzenia za pracę, po odliczeniu składek na ubezpieczenia społeczne wynikających ze stosunku pracy oraz zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych, podlegają potrąceniu tylko enumeratywnie wskazane w pkt 1-4 należności oraz jak w takim wypadku ma się przepisać art. 18 ust 1a ustawy systemowej, mówiący o uwzględnieniu przychodów z umowy o pracę i umów cywilnoprawnych przy obliczaniu podstawy wymiaru składek, do art. 91 § 1 Kodeksu pracy, zgodnie z którego brzmieniem należności inne niż wymienione w art. 87 § 1 i 7 mogą być potrącane z wynagrodzenia pracownika tylko za jego zgodą wyrażoną na piśmie, a pracownik takiej zgody może nie wyrażać i odmówić jednocześnie ujawnienia wysokości jego zarobków uzyskiwanych na podstawie zawartej umowy cywilnoprawnej, gdyż tajemnica wynagrodzenia, zgodnie z obowiązującym orzecznictwem, stanowi dobro osobiste pracownika. W jaki sposób pracodawca ma realizować obowiązek wskazany w art. 85 § 2 Kodeksu pracy, tj. dokonywać pracownikom wypłaty wynagrodzenia za pracę co najmniej raz w miesiącu, z dołu, niezwłocznie po ustaleniu jego pełnej wysokości, nie później jednak niż w ciągu pierwszych 10 dni następnego miesiąca kalendarzowego, jeżeli na dzień 10-go każdego miesiąca nie jest mu znana wysokość dochodów uzyskiwanych przez jego pracowników świadczących pracę na rzecz pracodawcy na podstawie umów cywilnoprawnych zawartych z podmiotem trzecim, a tym samym nie może prawidłowo obliczyć i odprowadzić należnych składek na ubezpieczenia społeczne, zgodnie z wymogiem określonym w art. 18 ust 1 w zw. z art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych”, a także, że „istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości, a mianowicie: art. 9 ust. 1 w zakresie w jakim stanowi on, że osoby, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1, 3, 10, 18a, 20 i 21 ustawy systemowej mogą dobrowolnie, na

swój wniosek, być objęte ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi również z innych tytułów (np. zawartych umów cywilnoprawnych) jeżeli spełniają jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z tytułu stosunku pracy, co pozostaje w sprzeczności z przepisem art. 18 ust 1a, który, pomimo zbiegu samodzielnych tytułów do ubezpieczenia społecznego, nakazuje w przypadku wskazanym w art. 8 ust 2a zsumowanie przychodów z umów cywilnoprawnych i umowy o pracę i ustalenie w ten sposób podstawy wymiaru składek i nie pozostawia przy tym żadnej dobrowolności w zakresie objęcia ubezpieczeniem społecznym, pomimo samodzielnych i odrębnych tytułów do objęcia tymże ubezpieczeniem oraz art. 132 § 1 k.p.c. poprzez określenie czy wymóg doręczenia przez profesjonalnych pełnomocników pism bezpośrednio stronie przeciwnej, dotyczy również wnoszonej do właściwego sądu okręgowego odpowiedzi organu rentowego na odwołanie od wydanej decyzji czy też zastosowanie znajdzie w tym wypadku art. 132 § 1' k.p.c. oraz czy odpowiedź taka, wniesiona z naruszeniem art. 132 § 1 k.p.c. nie powinna ulec zwrotowi, a stanowisko w niej wyrażone nie powinno zostać pominięte przez sąd orzekający”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wstępnie trzeba przypomnieć, że ograniczenia dopuszczalności wnoszenia skargi kasacyjnej wynikają z konstytucyjnej roli Sądu Najwyższego w systemie organów wymiaru sprawiedliwości. Zgodnie bowiem z art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.), rolą tego Sądu w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości pozostaje zapewnienie w ramach nadzoru zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych przez rozpoznawanie kasacji oraz innych środków odwoławczych, podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne i rozstrzyganie innych spraw określonych w ustawach. Skarga kasacyjna nie jest więc (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności

ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia, gdy się weźmie nadto pod uwagę, że Konstytucja w art. 176 ust. 1 gwarantuje jedynie dwuinstancyjne postępowanie. Ewentualna możliwość dalszego postępowania, w tym postępowania przed Sądem Najwyższym, stanowi uprawnienie dodatkowe, które może zostać obwarowane szczególnymi przesłankami, w tym określonymi w art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Zagadnienie prawne, na którego występowanie w sprawie skarżący się powołuje, jest to zagadnienie, które wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego lub uregulowaniem prawnym, których wyjaśnienie ma nie tylko znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw.

Skarżący w ramach istotnego zagadnienia prawnego formułuje szereg pytań dotyczących kwestii realizacji obowiązków płatnika i pracodawcy wobec regulacji ustawy o ochronie danych osobowych. Należy jednak wskazać, że przedstawione przez skarżącego wątpliwości dotyczą problematyki, która była już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 24 września 2015 r., I UK 490/14 (LEX nr 1854103) Sąd wskazał, że pracodawca jako płatnik składek na ubezpieczenia społeczne pracowników (również wykonujących pracę na rzecz tego pracodawcy na podstawie umów cywilnoprawnych zawartych z osobą trzecią) ma obowiązek ustawowy obliczania, rozliczania i przekazywania tych składek do ZUS. Podstawę wymiaru składek stanowi zaś nie tylko przychód pracownika osiągnięty w związku z realizacją stosunku pracy (art. 18 ust. 1 ustawy systemowej), ale i przychód uzyskany przez pracownika z tytułu wykonywania pracy na rzecz pracodawcy na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej z osobą trzecią, który uwzględnia się w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne tego pracownika (art. 18 ust. 1a ustawy systemowej). Wywiązanie się z tych obowiązków wymaga uzyskania przez pracodawcę (płatnika składek) zarówno informacji o tym,

że osoba pozostająca z nim w stosunku pracy wykonuje pracę na jego rzecz na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej z osobą trzecią, jak i informacji o przychodzie uzyskiwanym przez pracownika z tytułu wykonywania umowy cywilnoprawnej. W ocenie Sądu Najwyższego, nie budzi wątpliwości, że przetwarzanie tych danych jest niezbędne dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionego celu, jakim jest konieczność wywiązania się z obowiązków nałożonych przez ustawę na pracodawcę jako płatnika składek. Rozstrzygając o legalności przetwarzania danych w oparciu o art. 23 ust. 1 pkt 5 ustawy o ochronie danych osobowych, ważąc interesy stron, należy znaleźć równowagę między prawami i wolnościami jednostki z jednej strony a prawnie usprawiedliwionym interesem osoby trzeciej z drugiej strony. Oznacza to obowiązek zapewnienia właściwej równowagi praw i interesów stron. Nie ma podstaw do nadania wyższej rangi ochronie danych osobowych w postaci przychodu zleceniobiorcy niż interesowi pracodawcy, polegającemu na realizacji obowiązku nałożonego na niego jako płatnika składek przepisami ustawy systemowej. Sąd Najwyższy zgodził się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w wyroku z dnia 18 października 2011 r., III UK 22/11 (OSNP 2012 nr 21-22, poz. 266), że nie można kwalifikować jako naruszenia konstytucyjnych gwarancji w zakresie ochrony danych osobowych oraz obrazy dóbr osobistych sytuacji zasięgania wiedzy o przychodach pracownika dla realizacji ustawowych obowiązków podmiotu zwracającego się o takie informacje, w tym przypadku – obowiązków płatnika składek, określonych w przepisach ustawy systemowej.

Nawiązując do tych wyroków, w postanowieniu z dnia 17 marca 2016 r., III UK 128/15 (niepublikowanym) Sąd Najwyższy odniósł się do braku w ustawie systemowej instrumentów kontroli pozwalających na dokonanie weryfikacji oświadczenia świadczeniodawcy dotyczących wysokości osiąganego wynagrodzenia ze stosunku pracy, zauważając, że cywilnoprawna umowa pozwala na wprowadzenie takich postanowień (w interesie płatnika składek), które pozwolą płatnikowi wywiązać się z nałożonych na niego obowiązków w zakresie naliczania, potrącania z dochodów ubezpieczonego i opłacania składek na stosowne ubezpieczenia. Odnosząc to do niniejszej sprawy, wystarczy zatem zobowiązanie w kontrakcie z przedsiębiorcą zatrudniającym pracowników płatnika składek do

comiesięcznego (poprzedzającego dzień wypłaty wynagrodzenia i dzień składania deklaracji rozliczeniowych ZUS) przekazywania informacji o przychodach tych pracowników osiągniętych u kontrahenta, co pozwoli na wykonanie obowiązku wskazanego w art. 87 § 1 k.p., a także na właściwe obliczenie składek należnych na ubezpieczenia społeczne.

Gdy idzie natomiast o przesłankę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., należy zauważyć, że przesłanka ta zachodzi wtedy, gdy niejednolita wykładnia wskazanego przez skarżącego przepisu wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie bądź gdy przepis ten nie doczekał się wykładni w kierunku wskazywanym przez skarżącego (por. postawienia Sądu Najwyższego: z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, LEX nr 42436, z dnia 15 października 2002 r., II CZ 102/02, LEX nr 57231).

Zagadnienie umów prawa cywilnego jako samodzielnych tytułów obowiązkowego ubezpieczenia społecznego także było już przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego. W jego przyjmuje się, że sytuacjach, do których odnosi się art. 8 ust. 2a ustawy systemowej, chodzi o jeden, szeroko ujęty pracowniczy tytuł obowiązkowego podlegania ubezpieczeniom społecznym. Z tą regulacją korespondują unormowania zawarte w art. 18 ust. 1a i w art. 20 ust. 1 tej ustawy, w których nakazano uwzględnienie w podstawie wymiaru składek osób w nim wymienionych również przychodu z tytułu umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia albo umowy o dzieło. Płatnikiem tych składek, w myśl art. 4 pkt 2a ustawy systemowej, jest pracodawca, który jest zobowiązany uwzględniać w podstawie wymiaru składek za swoich pracowników także przychody uzyskiwane przez tych pracowników z tytułu umów cywilnoprawnych, o ile prace w ramach tych umów wykonują w warunkach objętych dyspozycją art. 8 ust. 2a tej ustawy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 maja 2014 r., II UK 442/13, LEX nr 1478022; z dnia 4 czerwca 2014 r., II UK 447/13, LEX nr 1480061; z dnia 23 maja 2014 r., II UK 445/13, LEX nr 1475168; z dnia 18 marca 2014 r., II UK 449/13, LEX nr 1451362). W konkluzji, Sąd Najwyższy przyjmuje, że nie istnieje zatem odrębny tytuł ubezpieczenia na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy systemowej, który mógłby być rozpatrywany w zbiegu z pracowniczym tytułem ubezpieczenia na

podstawie art. 9 ust. 1 tej ustawy (zob. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2015 r., II UZ 8/15; LEX nr 1713022 oraz przywołany wyżej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., III UK 22/11).

Nie można uznać, że w sprawie występuje zagadnienie prawne lub zachodzi potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii prawnej prezentowanej przez skarżącego i wyraził swój pogląd we wcześniejszym orzecznictwie co do interpretacji wskazywanych w podstawach kasacyjnych przepisów, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, LEX nr 523522 oraz z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP - wkładka z 2003 r. nr 13, poz. 5).

Odnosząc się natomiast do kwestii potrzeby wykładni art. 132 k.p.c., należy zauważyć, że postępowanie z zakresu ubezpieczeń społecznych toczy się na podstawie odrębnych przepisów, dlatego - mimo że odpowiedź na odwołanie stanowi w tym postępowaniu odpowiednik odpowiedzi na pozew - to jednak obowiązują w tym zakresie regulacje odrębne, wynikające ze specyfiki tego postępowania. Odwołanie od decyzji wnosi się na piśmie do właściwego organu rentowego (a nie do sądu - jak w przypadku pozwu), który - zgodnie z art. 477⁹ § 2 k.p.c. - przekazuje odwołanie wraz z aktami sprawy oraz z odpowiedzią na odwołanie, co wynika z art. 83 ust. 7 ustawy systemowej, zgodnie z którym, jeżeli odwołanie nie zostało w całości lub w części uwzględnione, Zakład przekazuje niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia odwołania, sprawę do sądu wraz z uzasadnieniem. Zatem, odmiennie niż wynika to z zasad ogólnych, organ rentowy jest obowiązany wnieść odpowiedź na odwołanie wprost do sądu, a nie (jak wynika z art. 132 § 1 k.p.c.) doręczać ją bezpośrednio pełnomocnikowi odwołującego się.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, podstawy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie mogą stanowić wątpliwości skarżącego, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów (postanowienia Sądu Najwyższego: z 28 grudnia 2004 r., I UK 187/04, niepubl.; z 16 marca 2009 r., III UK 90/08, LEX nr 707909; z 25 stycznia 2012 r., II UK 232/11, LEX nr 1215437; z 14 marca 2012 r., I PK

185/11, LEX nr 1214540).

Skarżący nie zdołał zatem wykazać, że zachodzi potrzeba rozpoznania jego skargi przez Sąd Najwyższy, wobec czego z mocy art. 398⁹ k.p.c., należało postanowić jak w sentencji.